

Hajnik Imre, A királyi könyvek a vegyes kasszákbeli
királyok kasszájában. 1879. 21. l.
(Értekezés a tört. tudományok köréből)

A királyi könyvek királyaink adományai és egyéb fontos kiváltságai behatárolására rendelt könyvek. Intérményük az Anjou korban keletkezett, talán arbor denderektől nyelvével fogva, melyet Károly Róbert a m. kir. kancelláriájában olvasni mint a szerint meghonosított. Talán nem alaptalan feltételezés, hogy a római, cuniban, valamint Nápolyban is vezetett iktató könyvek szolgálják némileg mintájukul.

Királyi könyveket csak a Habsburgokból bírnak, sőt teljesen csak 1690-től innen. A mohácsi vérszél előtti királyi könyvek a tárnoki hárs egyéb irataival együtt Guda től kérve kerültek (1526-ban vagy 1541-ben) pusztulhattak el.

Nagy Lajos kiváltságlevelei óta található ~~az~~ azok látlapján ^mR = registratum jel, vagy később alatta annak neve is aki az irtatást végezte: R. ta, per Valentinum (Registrata ad librum regalem), vagy ad registratum regale.

Arról még minden trónváltás után új könyvet kerettek, s legfeljebb csak ugyanazon király könyveit különböztették meg egymással.

A királyi könyvek tartalma a birtokadományokon kívül más különböző jogok, mentességek, kegyelmezések, sőt méltóságok adományozása. A kassza előrehaladtával az adományoknak és királyi kiváltságoknak mindig több nemét tartották a kir. könyvekbe iktatandónak, mint a kir. könyveknek mindinkább növekvő terjedelme is támaszt.

A kir. könyvek tartó adományok beirtatása rendszerint azok első kiadása alkalmával történt. Az irtatás, mint a kir. könyvekből vett idézetek támasztja, az adománylevélnek majd teljes szövegét foglalta magában, majd annak csak bizonyos részeire terjedt ki, ^{mint} mint a keletnek, annak, kinek előadására (relatiojára) az adományozás történt, az adományosnak és az adomány tulajdonképeni tárgya és alapja, valamint az adomány levél kiállításának módja megjelölésére, mindannak, ami a szokásos titeli irályhoz tartozott, elhagyásával; miért is a kir. könyv egy-egy ugyanazon lapján gyakran három vagy négy adomány is volt feljegyezve.

Er iktatás a kir. kancelláriában történt, az egyjént, ari a kir. könyvet verette, conservator-nak neverték.

Azilyre kerelt kir. Könyveknek nem csak a rendes kancelláriai ingykerelésnél vettek hasznát, hanem egyébként is. Magánfelek gyakran fordultak a királyhoz azon kérelemmel, hogy jog elődjüknek adott, de birtokjogaik védelmére nekik is szükség van kiváltságlevelekre mását a kir. könyvből nyerhessék, vagy pedig elveszett saját kiváltság- és adományleveleiket a kir. könyvből vett hiteles átirattal pótolhassák. Ezenkor majd az adomány levelek a kir. könyvbe foglalva kivonata lett csak átirva, majd a kir. könyv alapján másodlat lett kiállítva, amelyre azután a kancelláriában rájegyzetek: „sumptum de registro”, vagy „ad instar registri propter deperditionem.” És ha a kir. curiában perlekedve a felek egyike birtokjogaik védelmére a kir. könyv-ne hivatkozott, akkor, mint erre 1830. ből példa van, az alkancellár általa kir. könyvek illető kötetét a kir. bíróság síne elé hozatták, és ennek tartalma határozott a per kimenetelét felett.

A kir. könyveknek tehát teljes hitelességet és bizonyítási erejét tulajdonítván, azok magánfelek által felmutatott kiváltságlevelek hiteles, vagy hamis volta felderítésére is szolgálhattak.

Örési hely. A korokiratoknak régibt, t. i. az Apádszablati örési módjáról a nádornál, hiteles helyeken, de különösen a sírekezővárosi káptalannál, melynek prépostja a résíbbi, Apádszablatban nehaszerint az alkancellári tisztelet is viselté, l. Kovachich, Formulae solemnes styli, Beveretis.

Az Anjon-kor okmányai már határozottan kir. levéltárról (apud conservatorium) emlékeznek. Károly Robert alatt Visegrádon. Öre és kerelője a kir. kápolna ispánja (Comes Capellae). Valószínűleg Nagy Lajos halála után helyezték át az ország levéltárat a budavári tőkés házába. Adomus thaurernialis vagy domus thesauraria, mely a budai várban a kir. palota újabb kétrántorujának alnevert részére honvédségiben, a Szent György téren állott. Magyarországon 14. és 15. századbeli köépületeinek egyik legnevertesebbje volt.

Az itt örölt kir. könyvekből hiteles átiratot készítése legalább akkor, ha ezt magánfelek kérték, mindig csak királyi meghagyás következtében történt, melyeket majd az ország főméltóságaihoz látványintertetui (Orsz. Levéltár, Nevez. A. 603. 61.) majd a kir. tárnokhoz.